

TITO U KARLOVCU 1928.

Đuro Zatezalo, Historijski arhiv Karlovac, Karlovac, Lj. Šestića 5

Moje izlaganje — bit će kratak prikaz dolaska druga Tita u Karlovac 1928. godine, njegova rada i pomoći koju je u to vrijeme pružio karlovačkom radništvu, prije svega kožarcima. Da bih mogao govoriti o 1928. god. u Karlovcu i dolasku Josipa Broza u taj grad, moram ukazati na nekoliko značajnih podataka vezanih za njegov život i rad u to vrijeme.

Nesumnjivo je da je za historiju jugoslavenskog revolucionarnog pokreta bila odlučujuća 1937. godina, kada je Josip Broz došao na čelo KPJ i formirao Centralni komitet. To je, zaista, pravi početak novog perioda u djelovanju KPJ i radničkog pokreta uopće koji traje do danas. Ali, taj veliki početak koji zrači sve do naših dana, nije nastao odjednom, najmanje slučajno, nego mu je prethodio niz događaja. Zato se o 1937. može govoriti ne samo kao o početku novog perioda već više kao o završetku dugotrajne borbe za marksističku, revolucionarnu partiju, u kojoj je upravo Josip Broz sa svojim najvjernijim suradnicima, imao odlučujuću ulogu. Zapravo, za tu godinu sa sigurnošću se može vezati 1927. kao početak uporne borbe Josipa Broza Tita za jačanje i nove odnose u Partiji.

Josip Broz bio je 1927. god. na dužnosti sekretara Oblasnog odbora Saveza metalaca. Zbog svoga komunističkog djelovanja među radnicima Kraljevice, Bakra i Zagreba uhapšen je 13. jula iste godine i sproveden u Sušak, a zatim u zatvor kotarskog suda u Bakru. U izvještaju Gradskog poglavarstva u Bakru od 6. augusta 1927, koji je upućen velikom županu Primorsko-krajiške oblasti u Karlovcu, navodi se da je dopraćen »iz Zagreba putem redarstva u Sušak neki Broz Josip iz Klanjca ovdašnjem kotarskom sudu, jer da je osumnjičen za komunizam, te je i on pridržan u sudbenom pritvoru«. Nakon štrajka glađu u zatvoru u Frankopanskoj kuli u Ogulinu, 21. augusta 1927. god. Josip Broz je pušten iz zatvora da se brani iz slobode.

Otišao je u Zagreb, gdje ne prestaje svojim revolucionarnim radom iako mu je suđenje započelo 25. oktobra. Nakon sudskog procesa koji je trajao 4 dana, od 25. do 28. oktobra, u zgradi Sudbenog stola u Ogulinu, Josip Broz je osuđen na 7 mjeseci zatvora. Nakon uložene žalbe

kazna mu je smanjena na 5 mjeseci. Vrijeme provedeno u istražnom zatvoru uračunato je u kaznu, pa je Josipu Brozu ostalo da provede u zatvoru još 3 mjeseca i 24 dana. Međutim, osuđeni Josip Broz nije mogao doći na izdržavanje preostale kazne, jer je u međuvremenu 4. augusta 1928, uhapšen, i osuđen na 5 godina robije.

Iznio sam ovih nekoliko podataka da bi se vidjeli i sagledali uvjeti u kojima je drug Tito našao vremena da dođe i u Karlovac te da potakne i pomogne razvoj komunističkog pokreta u njemu.

Revolucionar Josip Broz Tito ne miruje ni u vrijeme svoje privremene slobode. I u to vrijeme, od kraja oktobra 1927. do ponovnog hapšenja 4. augusta 1928, neumorno radi na organiziranju radničke klase i stvaranju radničkih organizacija u podizanju revolucionarne svijesti radnika u borbi za svoja prava.

Organizira proslavu 1. maja 1928, velike demonstracije protiv nepravde, besposlice, terora režima, za slobodu, demokraciju i kruh.

Zbog svoga revolucionarnog rada registriran je u kartoteci zagrebačke policije 4. maja 1928. kao »komunistički nastrojen rednik«, a već junskih dana iste godine zagrebačka policija ima podatke o tome da je duša cjelokupnog revolucionarnog rada metalski radnik Josip Broz, sekretar Oblasnog odbora sindikata metalških radnika.

Revolucionarna aktivnost Josipa Broza u 1928. god. snažno se odrazilila i na aktivnost karlovačkog radništva. Bez obzira na to što je policija i dalje vršila teror, pretresala stanove radničkih aktivista i hapsila ih, nije uspjela zaustaviti borbu radnika za bolje uvjete rada i života.

Prvih mjeseci 1928. god. održano je više sastanaka u raznim radničkim strukama, s ciljem što većeg povezivanja i organiziranja radnika. U tome su najdalje otišli radnici kožarsko-prerađivačke industrije i obrta u Karlovcu. Aktivnost radničkih strukovnih organizacija, naročito radnika kožarsko-prerađivačke djelatnosti i obrta u Karlovcu, dobro je uočio iskusni revolucionar Josip Broz koji ne miruje, kako smo kazali, ni u vrijeme svoje privremene slobode. On se 11. februara 1928. u 17 sati našao među okupljenim radnicima kožarske struke u prostorijama svratišta »Jugoslavija« na njihovoj javnoj skupštini. Bilo je to pravo vrijeme da porazgovara o njihovom položaju, nužnosti povezivanja i organiziranja u cilju vlastite borbe i odlučnijeg nastupanja. To doznajemo iz »Organizovanog radnika«, br. 7 od 16 februara 1928. godine. Tito je razgovarao sa 80 prisutnih radnika kožaraca. U svome opširnom referatu govorio je o teškom ekonomskom položaju radnika i besposlici koja je tada najviše pogađala upravo radnike-kožarce. Okupljenim radnicima kožarske struke između ostalog je kazao: »Usljed velike besposlice kožarskih radnika, koji se nude bilo pod koju cijenu za rad, a s druge strane priliv velikog broja osiromašenih seljaka, položaj kožarskih radnika u industrijskim poduzećima upravo je strašan. Plaće su tako mizerne da je upravo nevjerojatno kako ti radnici mogu da žive. U tom poduzeću imadu radnici najviše od 2 do 4,5 dinara po

sat. Stoga i nije čudo da su radnici u takvim prilikama konačno uvidjeli, kako bez organizacije neće moći odoliti toj svirepoj eksploataciji i listom su počeli prilaziti u organizaciju da na taj način zaštite svoje živote. Interes radnika i radnica iz te tvornice za organizaciju je ogroman. Što je najvažnije trebamo primjetiti to, da je 60% od tih radnika iz sela koji su skoro svi pristupili u organizaciju kroz koju žele da se zajednički s ostalim radnicima bore za bolje uslove života.

Slično je i s ostalim tvornicama u Karlovcu, kojih imade priličan broj jer u Karlovcu se ta industrija počela razvijati osobito radi prirodnih pogodnosti s jedne strane, s druge strane jer je okolina bogata jeftinom radnom snagom na čiji račun hoće da se kapitalisti obogate.

Kožarski radnici i radnice u Karlovcu su svjesni toga da imaju pravo na život, kada već moraju drugome da stvaraju kapital, a znadu i to da im poslodavac neće ništa dobrovoljno dati, već da će putem organizacije i borbom poboljšati svoje mizerno stanje do kojeg je došlo najviše zato, što su radnici bili neorganizirani i nisu vodili računa o sebi.

Kožarski radnici ostalih mjesta treba da se ugledaju u svoje drugove u Karlovcu i da pristupe u organizaciju, u Savez radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije.«

O održavanju sastanka Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta u Karlovcu Predstojništvo kraljevskog redarstvenog povjereništva za grad Karlovac obavijestilo je velikog župana Primorsko-krajiške oblasti već 14. februara iste godine.

U dijelu izvještaja o najvažnijim događajima navodi se da je u prisustvu 80 osoba o položaju radnika i njihovoj potrebi organiziranja govorio izaslanik Centralnog saveza kožara iz Zagreba, Josip Broz, te se kaže da Broz govori o radu same organizacije i ujedinjenju svih organizacija, jer je to u vlastitom interesu samih radnika. Radnici imaju, prema Zakonu o zaštiti radnika, pravo u svakom pogledu, samo je zlo i nepovoljno za radnike to što su nesložni i neorganizirani, jer je neorganizirani radnik sirota. Za vrijeme svjetskog rata radničke su žene ostale kod kuće gole i bose sa svojom djecom, dok su im muževi na raznim ratištima prolijevali svoju krv, misleći da će nakon svršetka svjetskog rata radnicima biti bolje nego prije rata. Ističe se da buržoazija sve više potlačuje radnike, tako da već ne mogu ni disati. Organizirani radnik može doći na najviši stupanj svoga rada. Strani elementi poplavili su Jugoslaviju i to je mora za domaći radnički svijet, a dobrobit za kapitaliste.

Radniku je dosta osmosatni rad, jer treba počinka, a mora voditi brigu i za svoju porodicu. Po Zakonu o zaštiti radnika imaju se kod organizacija birati na svakih 100 članova jedan povjerenik za nadziranje radnika u svojoj grupi i branjenje njihovih interesa. U prvom redu je dužnost tih povjerenika da se radnička djeca razvijaju i jačaju pod nadzorom svojih roditelja, da budu danas-sutra čvrst stup ne samo

radničke klase već i cijele države, jer bez radnika ne može cvasti nijedna država na svijetu. Dalje se spominje kako od tuberkuloze nitko toliko ne boluje kao radnici, jer rade mukotrpní posao koji im siše snagu, a uz slabu hranu iscrpljuju se i tjelesno, tako da je radnik, kad dođe s rada kući, nesposoban i za spavanje, a kamoli za podučavanje svoje djece.

Samo mjesec dana nakon Brozova razgovora s radnicima kožarske struke, u Karlovac je došao i Đuro Salaj, koji je radnicima govorio o položaju radničke klase i nužnosti organiziranja kako bi se poboljšali uvjeti života i izborila radnička prava.

U toku marta i u aprilu 1928. god. u Karlovcu je pokrenuta veća aktivnost građevinskih radnika, zidara, soboslikara, tesara, drvodjelaca, pilanskih radnika, eljezničkih radnika, koji su na svojim sastancima isticali potrebu čvršće organizacije u sindikatima kako bi mogli poboljšati težak ekonomski položaj.

Josip Broz Tito tih je mjeseci tri puta dolazio u Karlovac pomažući i potičući radnike na što bolju organiziranost. Tada je organiziran i veći broj štrajkova, od kojih je najmasovniji bio štrajk kožaraca u tvornici »Podvinec« u trajanju od 6 dana, od 19. do 25. aprila. Sudjelovalo je 180 radnika te struke. Štrajk je imao izuzetno značenje ne samo za čvršću i bolju organizaciju radnika kožarske struke već i uopće, za razvitak radničkog pokreta na području Karlovca, Duge Reše i šire okolice. On je izuzetno značajan i zato što se treći put među tim radnicima našao Josip Broz Tito i znatno im pomogao svojim revolucionarnim iskustvom, upućujući ih kako i na koji se način treba boriti za bolje uvjete rada i života, kako birati radničke povjerenike, kako ojačati svoju organizaciju i kako se što bolje osposobiti za još veće i odlučnije borbe u cilju jačanja radničkog pokreta. Radnici kožarci, rukovođeni Josipom Brozom, odlučili su da nijedan od njih 180 ne ide na rad u tvornicu sve dok se ne prihvate njihovi zahtjevi, tj. dok poslodavac ne vrati na posao radničkog povjerenika i otpuštene radnike.

Nakon te odluke, svih 180 radnika sa svojim povjerenicima i delegatom Saveza Josipom Brozom otišli su poslodavcu i saopćili mu svoju odluku. Prvi pregovori bili su neuspješni, pa Josip Broz i drugi puta za trajanja toga štrajka dolazi u Karlovac da bi pomogao prilikom novih pregovora. On lično sudjeluje u pregovaranju s poslodavcem i pomaže radnicima pri sklapanju sadržaja sporazuma. Tito nalazi vremena da i nakon prihvaćenog sporazuma razgovara s radničkim predstavnicima o štrajkovima, njihovu značenju i rezultatima. Na pitanje što je pokazao taj štrajk i njegov završetak, Josip Broz je rekao: »Pokazao nam je da moramo biti vrlo oprezni kod stupanja u štrajkove, da moramo strogo paziti kome dajemo povjerenje u našim organizacijama, da moramo obratiti najveću pažnju klasnom prosvjećivanju radnika, da radnici mogu računati samo na svoju sopstvenu klasu, jer po-

slodavca pomaže cijela kapitalistička klasa i sve njene ustanove od crkve do policije.

Da klasno svjesni radnici nikada i nigdje nesmiju gledati samo na svoje lične interese, već uvijek i na svoje lične interese i interese cjeline, tj. svih radnika skupa, jer se ti interesi samo zajednički mogu čuvati i braniti.« Josip Broz Tito je istakao zadivljujuće držanje radnika — žena u ovome štrajku, »ni jedne žene strajkbrehera. Najveće oduševljenje i odlučnost za borbu! nikakva kolebanja i straha. Najveće ogorčenje protiv izdajica. Svi drugovi treba da se ugledaju na njih. Mnogi bi se mogli zastidjeti kada uporede svoje držanje sa držanjem drugarica.« Josip Broz Tito je nadalje okupljenim radnicima kazao i slijedeće: »Drugovi kožarci nisu potpuno uspjeli u ovome štrajku, ali nisu ni poraženi. Zato ovaj mali neuspjeh treba da ih potakne na još veći i aktivniji rad, da podignu i ojačaju svoju organizaciju, da klasno prosvjećuju klasno nesvjesne drugove, a iz svoje sredine izbace sve izdajice, tj. ulizice poslodavčeve, pa da tako osposobe svoju organizaciju i za veće i odlučnije borbe u kojima će biti osigurana pobjeda radnika«.

Tako je Josip Broz hrabrio radničke predstavnike Karlovca 1928, ističući da i momentalni neuspjesi moraju biti poticaj za još veću aktivnost i za jačanje njihove organizacije, kako bi svakim danom postizali veće rezultate u stvaranju boljih uvjeta života i rada. Njegovo prisustvo među radnicima Karlovca 1928. god. imalo je neprocjenjivo značenje za razvoj radničkog pokreta u gradu i njegovoj okolini. Našao se Josip Broz Tito kao i uvijek u pravo vrijeme da porazgovara o položaju radnika, da ih uputi i potakne na još bolju organizaciju i odlučnije nastupanje u ostvarivanju njihovih prava. Ta njegova tri susreta 1928. god. s kožarskim radnicima Karlovca, u vrijeme njegove privremene slobode, imaju izuzetno značenje za dalji rast revolucionarnog pokreta u Karlovcu i njegovoj široj okolici.